

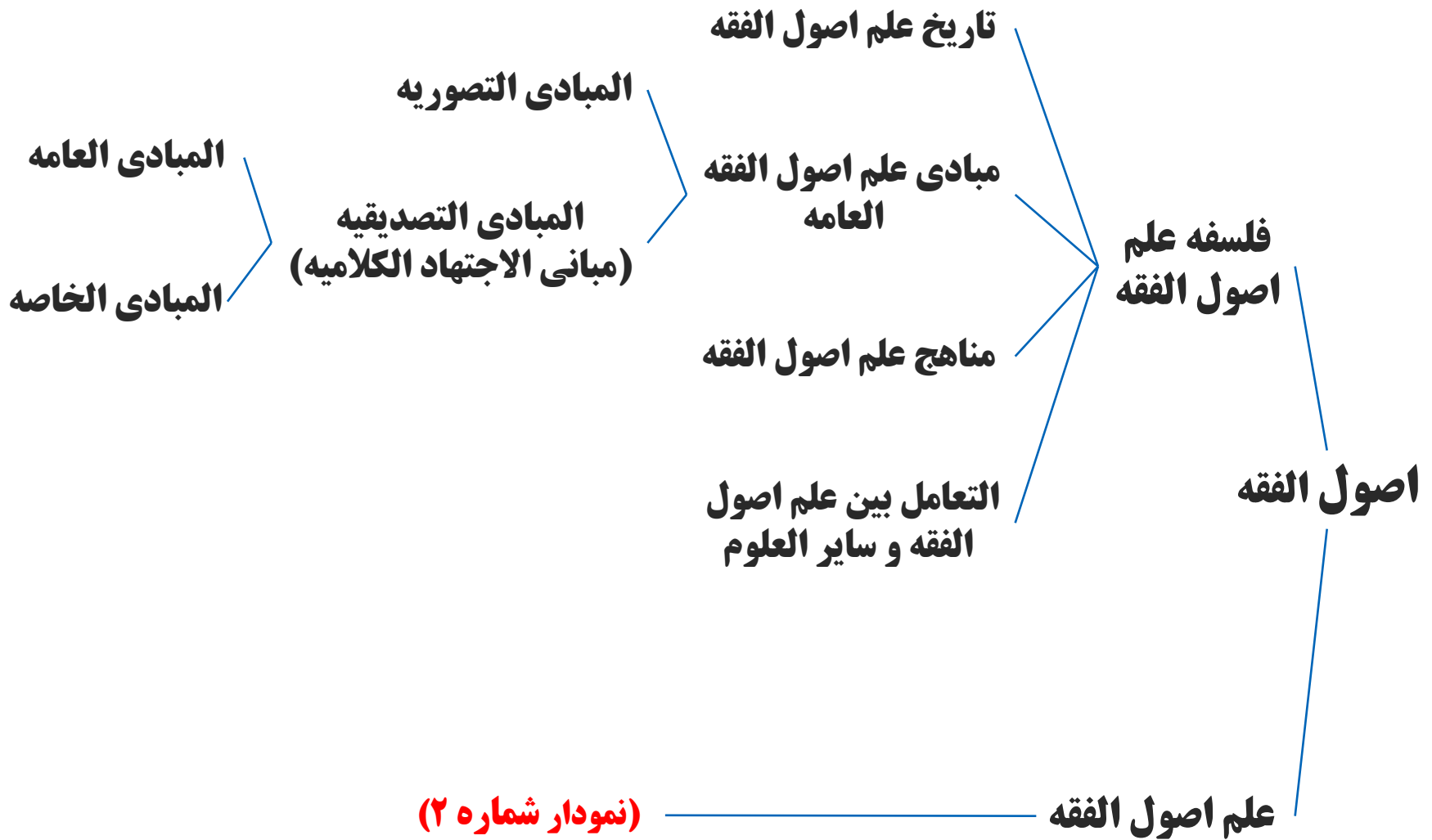
علم اصول الفقه

۳۶

۱۴-۱۰-۱۹ مبادئ علم اصول فقه

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

(نمودار شماره ۱)

ب. مبادی علم

- بحث-هایی که در مبادی فلسفه-ی علم اصول مطرح می‌شود، بر خلاف تاریخ علم اصول که رنگ تاریخی داشت و تحلیل حوادث تاریخی بود، کاملاً صبغهی تحلیلی پیدا می‌کند و رنگ و بوی کلامی و فلسفی می‌یابد.

ب. مبادی علم

- در منطق قدیم گفته شده است: علم دارای مبادی، مسایل و موضوع است.

ب. مبادی علم

- برخی چون شیخ الرئيس همين تعبير را به کار برده و گفته‌اند: أن لكل واحد من الصناعات و خصوصاً النظرية مبادئ و موضوعات و مسائل [هر دانشی مبادی، موضوع و مسایلی دارد]

ب. مبادی علم

- و برخی دیگر مثل تفتازانی و ملا عبد الله در حاشیه از تعبیر دیگری که خالی از تسامح نیست، بهره گرفته و گفته‌اند: اجزاء العلوم ثلاثة: مبادی، موضوع و مسائل [بخش‌های یک علم سه قسم هستند: مبادی، موضوع، مسایل].

ب. مبادی علم

- هر علمی در نظر شیخ الرئیس دارای مبادی، مسایل و موضوع است. اما این دارایی به معنای داخل بودن مبادی در خود آن علم نیست در حالی که در نظر تفتازانی این سه از اجزای علمند و هر جزئی داخل کل است.

ب. مبادی علم

- در هر علم و دانشی (فیزیک، ریاضی، فلسفه، فقه، ...) مجموعه‌ای از قضایا و گزاره‌ها وجود دارد که به آنها مسایل آن علم می‌گوییم. پیکره-ی اصلی آن دانش، همان قضایا و مسایل آن علم است.

ب. مبادی علم

- این قضایا یا مسایل، دانه‌های پراکنده و گزاره‌های جداگانه‌ای هستند که توسط عاملی وحدت بخش کنار هم گرد آمده‌اند.
- موضوع یک علم همان عامل وحدت بخش می‌باشد.

ب. مبادی علم

- در بحث تعریف علم اصول به عامل وحدت بخش یک علم خواهیم پرداخت؛ اما در اینجا اشاره کنیم که در باب وحدت یک علم، یعنی عاملی که قضایای گوناگون را در یک علم به هم مرتبط می‌کند و از آنها یک علم می‌سازد، سه نظر وجود دارد:

ب. مبادی علم

- أ. نوع فلاسفه و منطقی‌های گذشته بر این عقیده‌اند که عامل وحدت بخش همان موضوع است و همه‌ی قضایای یک علم از عوارض ذاتیه‌ی موضوع، سخن می‌گویند.
- ب. در مقابل این دیدگاه، برخی دیگر، چون مرحوم اصفهانی، عامل وحدت بخش را ضرورتاً موضوع نمی‌دانند؛ بلکه بر این اعتقاد هستند که در هر دانشی با هر خصوصیتی بدون در نظر گرفتن نوع دانش، موضوع یا غرض می‌تواند عامل وحدت بخش باشد.

ب. مبادی علم

- ج. علامه طباطبایی علوم را به دو دسته تقسیم می‌کند: أ. علوم حقیقی و تکوینی که در مورد حقایق صحبت می‌کنند، ب. علوم اعتباری که از اعتباریات سخن می‌رانند. عامل وحدت بخش در دسته‌ی اول فقط موضوع و در دسته‌ی دوم موضوع یا غرض است.

ب. مبادی علم

- دو دیدگاه اول در مقابل دیدگاه تفصیلی سوم (دیدگاه علامه طباطبایی) دیدگاه‌های اطلاقی هستند. رأی اول موضوع را برای هر دانشی، چه حقیقی و چه غیر آن، و دومی موضوع یا غرض را برای هر دانشی، چه حقیقی و چه غیر آن، به عنوان عامل وحدت بخش قلمداد می‌کنند؛ در حالی که علامه طباطبایی بین علوم حقیقی و غیر آن، قایل به تفصیل است.

ب. مبادی علم

- در واقع قضایا و گزاره‌ها از عوارض ذاتیه-ی موضوع بحث می‌کنند و محمولات این قضایا به نحوی از انحا عرض ذاتی موضوع این علم هستند.

ب. مبادی علم

- با این وصف موضوع علم، جزو جداگانه‌ای از آن علم نیست؛ بلکه محوری است که همه‌ی مسایل، حول آن قرار می‌گیرند و در پرتو آن، وحدت و عنوان واحد می‌یابند.

ب. مبادی علم

- اگر بر مجموعه‌ای از قضایا نام شیمی و بر مجموعه‌ای دیگر نام فیزیک و... می‌نهم به علت تفاوت محورهای است که در هر مجموعه وجود دارد.
- هر محوری، دسته‌ای از قضایا را به یکدیگر مرتبط و از آن دانه‌های پراکنده، مجموعه‌ای به نام «علم» می‌سازد.

ب. مبادی علم

- موضوع در علوم تکوینی مثل فلسفه، منطق، فیزیک و شیمی، عامل وحدت بخش است؛ اما در علوم و دانش-های اعتباری، موضوع ضرورتاً عامل وحدت بخش نیست.
- بلکه چه بسا وحدت این دانش-ها مرهون وحدت غرضی باشد که بر قضایای آن دانش مترتب می‌شود.
- به تعبیر دیگر، قضایای این گونه دانش-ها از عوارض ذاتیه-ی موضوع بحث نمی‌کنند.

تعریف مبادی

- مسایل یک دانش که در اطراف یک موضوع (یا عامل وحدت بخش) گرد آمده‌اند، بر بستر مجموعه‌ای از معارف شکل می‌گیرند و بر یک سری اطلاعات تصویری و تصدیقی متوقف هستند.

تعریف مبادی

- به این مجموعه معارف و مجموعه اطلاعات تصویری و تصدیقی، مبادی علم می‌گوییم.
- مبادی از دایره‌ی آن علم خارج هستند و جزو آن علم به حساب نمی‌آیند.
- به همین دلیل تعبیر تفتازانی که مبادی را یکی از اجزای علم شمرده بود، تعبیری تسامحی می‌باشد و عبارت صحیح همان است که شیخ الرئیس در شفا آورده است.

تعریف مبادی

- بنابراین در نگاه بیرونی به علم، مجموعه‌ای از مسایل را مشاهده می‌کنیم که حول عامل وحدت بخش گرد آمده و بر بستری از اطلاعات و مجموعه دانش-ها قرار گرفته است. این مجموعه دانش-ها و اطلاعات، مبادی آن دانش را تشکیل می‌دهند و از حوزه-ی آن خارج هستند.